

*Krönika publicerad i Miljöaktuellt november 1999
Hillevi Helmfrid*

Att veta men inte kunna

Man kan forska på nästan allt: orbital, Strindberg, Saturnus, bladlöss.... Man kan även forska om andra forskare och på forskning som företeelse. Det finns bara ett enda område som är tabubelagt för den västerländska vetenskapstraditionen: Man får inte utforska sig själv.

Tabun begränsar på ett osynligt sätt vårt tänkande. Inte många doktorander vid våra moderna universitet skulle ens komma på tanken att starta en forskning med luppen riktad mot – sig själv.

Är denna begränsning befogad? Innebär den ett problem?

Alla tycks vara överens om att den traditionella miljöforskningen, "symptomforskningen", behöver kompletteras. Den nya utmaningen sägs vara att utforska "lösningarna". Mistras verksamhetsidé bygger på den tanken. Det låter så fint så det är lätt att glömma bort att man därmed väljer att enbart hantera problem som är (1) kända, (2) accepterade och (3) så avgränsade att entydiga lösningar kan forskas fram. Det är vad som brukar kallas "technological fix".

Kommer lösningarna att tillämpas? Det beror både på motivationen hos dem som förväntas göra något och på samhällets incitament. Därför efterfrågas samhälls- och beteendevetare till miljöforskningen. Vad förväntas och vad kan dessa egentligen bidra med?

Miljöekonomerna och miljöjuristerna kan hjälpa till med incitamenten. Men saknas motivationen hos makthavarna och deras väljare så kommer incitamenten inte att tas i bruk.

Samhällsvetarna synar och granskar. Maktfullkomlighet och glappet mellan ord och handling i det offentliga livet dokumenteras och analyseras.

Beteendevetarna kartlägger olika gruppers motivation och visar —intressant nog— att sambandet mellan människors kunskap och handlingar är mycket svagt.

Att säga detta kan vetenskapen göra. Vad mer kan den hjälpa oss med? Att kartlägga motivation är något annat än att skapa motivation.

Femtonåringens slutsats ekar fortfarande oemotsagd hemma i köket efter vår engagerade diskussion om världens tillstånd: "Det kan inte vara en fråga om för lite kunskap. Man vet ju precis vad som behöver göras. Men det är ingen som vill. Inte jag heller."

Vi måste börja skilja på olika sorters kunskap. Det är skillnad på "jag kan" och "jag vet". Det är lätt att göra en karikatyr över pedagogik-professorerna taffliga föreläsningar. Kollektivt befinner vi oss i hans dilemma. Vi vet — men vi kan inte. Många av oss vill inte ens. Mer av "jag vet", det vill säga mer vetenskap, hjälper oss inte ur dilemmat.

Lars J Lundgren skriver i sitt glasklara bidrag till fjolårets statliga utredning om forskning för hållbarhet att det är naturvetenskapen som formulerar problemen,

tekniken som löser problemen medan samhällsvetenskapen levererar förståelse. Även om Lundgren själv inte uppmärksammar det så är en viktig lucka blottlagd: Ingen löser de problem som är av icke-teknisk natur!

Låt mig få komma med ett förslag. Säg att det var tillåtet att "forska på sig själv". Istället för att försöka ta reda på varför 5000 statistiskt utvalda personer väljer att ta bilen till jobbet kunde den kunskapstörstige ställa samma fråga till sig själv. Det skulle ge mer initierad kunskap. Man kan sedan utvidga forskningen och ställa en rad "obekväma" frågor till sig själv, exempelvis vad för slags liv jag innerst inne längtar efter och varför jag inte lever så, eller vilken relation jag har till den miljard människor som lever i absolut fattigdom,... osv.

Denna forskning är öppen för alla och genomförs med fördel i dialog med andra kunskapstörstiga. Förändringspotentialen är ofantlig eftersom här—och detta är den väsentliga skillnaden mot traditionell forskning— vinner både "forskaren" och "den beforskade" personlig mognad. Hur kan vi på samhällsnivå främja lärandeprocesser som leder oss från "jag vet" till "jag vill och jag kan"?

*av Hillevi Helmfrid, Konslut i Miljö- och framtidsfrågor, Bovallen 4, 730 50 Skultuna,
tel&fax 021-73077, Hillevi.Helmfrid@privat.utfors.se*